

ج) پسوند «یت» مصدرساز عربی، برای کلمات فارسی به کار نمی‌رود؛ مثل: رهبریت، شهریت که صحیح آن رهبری و شهری بودن است

۵.۲. نشانه گذاری ها (۲۷)

از آنجا که در جملات مکتوب، عواملی همچون مکث، تکیه، آهنگ و لحن کلام یا اشاره‌ها - که در سخن گفتن استفاده می‌شود- وجود ندارند تا گوینده را در انتقال مقصودش یاری دهند، برای رفع ابهام و روشن‌تر کردن مقصود نویسنده و روان خواندن نوشته، از علائم نقطه‌گذاری استفاده می‌شود. استفاده از علائم ویرایش، بیشتر تابع لحن کلام و سبک نویسنده است، با وجود این، گاهی از اصول و قواعدی پیروی می‌کند که سعی می‌شود موارد مهم آنها بیان گردد.

۵.۲.۱. ویرگول (،)

ویرگول نشانه مکث کوتاه است که با توجه به نوع متن و نوع مخاطب، برای درست و روان خواندن نوشته، در حد اعتدال به کار برده می‌شود. در برخی موارد استفاده از آن ضرورت دارد که به برخی از آنها اشاره می‌گردد: الف) در بین دو کلمه که احتمال دارد خواننده آنها را به هم اضافه کند: امام، امت اسلام را زنده کرد.

ب) در دو طرف عطف بیان و بدل نیز معمولاً به کار می‌رود:

شریعتمداری، مدیر مسئول روزنامه کیهان، درباره مسائل جاری گفت ...

ج) بین چند کلمه یا گروه که در کنار هم بیایند و از نظر دستوری دارای یک نقش باشند، از ویرگول استفاده می‌شود و دو واحد آخری با «و» به هم عطف می‌شوند: مردی مؤدب، فروتن، مهربان و نیکوکار بود.

د) در میان عبارت‌ها و جمله‌های غیر مستقل و وابسته:

معمولاً پیش مردم ظاهرین، دانشمند واقعی کسی است که...

ر) برای جدا کردن اجزای آدرس‌ها: قم، بلوارامین، روبروی راهنمایی و رانندگی، مؤسسه پژوهشی حوزه و دانشگاه.

ص) بعد از کلمه‌ها و عبارت‌های ربطی مانند:

با این همه، به هر حال و... و قیدی، مانند: اولاً، ثانیاً، بلی، خیر و...

۵.۲.۲. نقطه ویرگول (؛)

نقطه ویرگول برای مکث‌های طولانی‌تر و حذف‌های بین ویرگول و نقطه است و به نقطه نزدیکتر است که موارد کاربرد آن به شرح زیر است:

الف) قبل از کلمه‌ها و عبارت‌های توضیحی مانند: (مثلاً، یعنی، اما و...) اگر به مفهوم جمله قبل برگردد:

شیخ‌الرئیس گفته است که: «از گاو می‌ترسم؛ برای اینکه گاو شاخ دارد و عقل ندارد»؛ یعنی اینکه از قدرتمند کم عقل باید گریخت.

ب) اجزای وابسته به یک موضوع کلی، هرگاه به صورت جمله‌های متعدد ظاهراً مستقل بیان شود:

فراق، کوه را هامون کند؛ هامون را جیحون کند؛ جیحون را پر خون کند؛ پس با این دل ضعیف چون کند؟

ج) هرگاه در بین اجزای قسمت‌های مختلف یک جمله، ویرگول‌های متعدد به کار رفته باشد، نقطه ویرگول برای جدا کردن مجموعه آن قسمت‌ها از یکدیگر به کار می‌رود: محمد، احمد، حسن؛ علی و محمود را زدند.

د) هرگاه موضوع یک جمله کامل، فهرست‌وار دسته‌بندی شده باشد، پس از پایان هر دسته، نقطه ویرگول، و در آخرین دسته، نقطه می‌آید؛ مانند:

ساختمان واژه‌های فارسی، چند صورت است:

۱) ساده: گل، دل، خرد؛

۲) پیشوندی: همدلف بینوا، نادان؛

۳) پسوندی: کارگر، شنونده؛

۴) مرکب: گلخانه، دلنواز، سخنگو؛

۵) گروهی: بی دست و پا، آب از سر گذشته.

۵.۲.۳. نقطه (.)

نشانه مکث کامل است که در پایان جمله‌های خبری و امری می‌آید و موارد کاربرد آن به شرح زیر است:

الف) پس از توضیحات پاورقی‌ها، جدول‌ها، نمودارها.

ب) در پایان جمله و پس از ذکر مشخصات منابع که در متن استناد شده است؛ مانند: (مطهری، ۱۳۷۷، ص ۲۵).

ج) برای مشخص کردن حرف‌های اختصاری، لازم است پس از هر حرف (به جز حرف آخر) نقطه گذاشته شود؛ مانند: ه.ق (هجری قمری)، ق.م (قبل از میلاد).

۵.۲.۴. دونقطه (:)

نشانه توضیح است و به جای کلمه‌ها و عبارت‌های توضیحی (نظیر، مانند، مثل، از قبیل و...) به کار می‌رود، بدین معنی که آنچه بعد از دونقطه آمده توضیح مثال قبل است؛ مانند: تنها ره سعادت: ایمان، جهاد، شهادت.

الف) قبل از نقل قول‌ها دو نقطه می‌آید: او در کتاب خود گفته است: «شما بودید که رفتید...».

ب) برای جداکردن رقم‌های جزئی از کلی نیز از دونقطه استفاده می‌کنند (در متن‌های فارسی رقم کلی در سمت راست و رقم جزئی سمت چپ می‌آید)، مثلاً جلد سوم صفحه چهل و یک، را به صورت، «۳: ۴۱» نشان می‌دهند.
ج) گذاشتن دونقطه پس از عنوان‌های کتاب، مقاله، عنوان اصلی، فرعی و امثال آن لازم نیست.

۵.۲.۵. علامت سؤال (?)

در پایان جمله‌های پرسشی مستقیم، علامت سؤال می‌آید؛ همچنین موارد دیگر استفاده از علامت سؤال عبارت است از:

الف) پس از جمله‌های استفهام انکاری: چه کسی می‌داند چه خواهد شد؟

ب) بعد از کلمه‌ها یا عبارت‌هایی که به جای جمله پرسشی بیایند: کدام بهتر است: علم یا ثروت؟

ج) برای بیان مفهوم تردید یا استهزا این علامت در داخل پرانتز (?) استفاده می‌گردد:

آقای محمدی استاد نمونه دانشگاه تهران (?) به مشهد رفته است.

د) هرگاه چند جمله سؤالی پشت سر هم قرار گیرند، معمولاً در پایان تک تک آنها نشانه پرسش می‌آید: هیچ معلوم نیست از کجا آمده‌اند؟ چه آورده‌اند؟ به کجا می‌روند؟

ر) اگر در ضمن جمله خبری، جمله‌ای پرسشی نقل شود، باید جمله پرسشی حتماً در داخل گیومه قرار گیرد: طفیلی را پرسیدند که «اشتها داری؟»؛ گفت: من بیچاره، در جهان همین متاع دارم.

۵.۲.۶. گیومه «»

نشانه‌ای است که برای «مشخص کردن» کردن در موارد زیر به کار می‌رود:

الف) هرگاه عین عبارت نویسنده یا گوینده‌ای نقل شده باشد: او پرسید «آیا کتابخانه ملی را دیده‌ای؟»

ب) هرگاه برای تأکید یا به دلیل دیگر خواسته شود کلمه یا عبارتی در متن مشخص و متمایز شود مانند: گفتم «کتاب» را بیاور.

ج) آوردن عنوان مقاله‌ها، سخنرانی‌ها، فصل‌ها، مجله‌ها، اشخاص، کتاب‌ها و... در متن - جایی که در چاپ حروف کج (ایرانیک) به کار نرفته - در داخل گیومه می‌آید.

۵.۲.۷. پرانتز ()

برای جدا کردن توضیح های نسبتاً اضافی به کار می رود؛ توضیح هایی از قبیل:

الف) عبارت های تکمیل کننده و توضیح دهنده:

امامان معصوم (ع) احکام دینی را گاهی از راه الهام (نه وحی که خاص پیغمبر است) می گرفتند.

ب) معنای لغت ها و کلمه ها: جلد پنجم و ششم فرهنگ معین به اعلام (اسم های خاص) اختصاص دارد.

ج) تاریخ ها: صائب (۹۸۶-۱۰۸۱ ه ق) از برجسته ترین شاعران سبک هندی است.

د) ذکر مثال ها: روش های تحقیق به کار گرفته شده (مثل پیمایشی) در متن ...

ر) ارجاع ها و ذکر منابع در متن: (جوادی عاملی، ۱۳۷۷، ص ۵۴).

س) برای آوردن علائم اختصاری در متن: (ق.م)؛ (ره)

۵.۲.۸. خط فاصله (-)

نشانه جداسازی است و بیشتر در دو طرف جمله یا عبارت معترضه می آید تا آن را از متن اصلی جمله جدا کند، خط فاصله در جداکردن، از ویرگول قوی تر و از پرانتز ضعیف تر است؛ به این معنی که خواننده حتماً مطلب بین دو ویرگول را باید بخواند، ولی مطلب دو خط فاصله را می تواند نخواند. تفاوت آن با پرانتز در این است که عبارت بین دو خط فاصله، جزء جمله به شمار می رود و در روال طبیعی جمله می توانیم آن را بخوانیم، ولی عبارت داخل پرانتز، توضیحی زاید بر متن است و ممکن است از نظر ترتیب کلمات به گونه ای نباشد که بتوانیم آن را بخوانیم (غلامحسین زاده، ۱۳۷۲، ص ۵۰):

نهضت بیداری مسلمان ها در بسیاری از کشورهای اسلامی - برخلاف آنچه که تصور و تبلیغ می شود- فرزند انقلاب نیست، برادر آن است.

الف) در آغاز بندهای کوتاه فرعی که بدون شماره گذاری یا دسته بندی عددی و حرفی بعد از دو نقطه قرار می گیرند: کارمند خوب کسی است که:

- اهداف کارش را بداند؛

- نیازهایش را بشناسد و ...

ب) برای پیوند دادن یک ترکیب دو وجهی: فرهنگ ایرانی - اسلامی؛ قطار تهران - مشهد

ج) به معنی «تا» در بین دو عدد: ساعت ۸-۹ درس دارم.